

LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCINIS TEISMAS
LIETUVOS RESPUBLIKOS VARDU

NUTARIMAS

**DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS PACIENTŲ TEISIŲ IR ŽALOS SVEIKATAI ATLYGINIMO
ĮSTATYMO 13 STRAIPSNIO (2019 M. GRUODŽIO 17 D. REDAKCIJA) ATITIKTIES LIETUVOS
RESPUBLIKOS KONSTITUCIJAI**

2024 m. sausio 24 d. Nr. KT10-N1/2024

Vilnius

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, susidedantis iš Konstitucinio Teismo teisėjų Tomo Davulio, Gintaro Godos, Aurelijaus Gutausko, Giedrės Lastauskienės, Vytauto Mizaro, Algio Norkūno, Daivos Petrylaitės, Janinos Stripeikienės, Stasio Šedbaro,

sekretoriaujant Vaivai Matuizaitei,

remdamasis Lietuvos Respublikos Konstitucijos 102, 105 straipsniais, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 1, 53¹ straipsniais, Teismo posėdyje 2024 m. sausio 16 d. rašytinio proceso tvarka išnagrinėjo konstitucinės justicijos bylą Nr. 9/2023-16/2023 pagal:

– pareiškėjo Vilniaus apygardos teismo prašymą Nr. 1B-4/2023 ištirti, ar Lietuvos Respublikos Konstitucijos 29 straipsniui, 30 straipsnio 2 daliai, konstituciniams teisingumo, teisinės valstybės principams neprieštarauja Lietuvos Respublikos pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymo 13 straipsnis (2019 m. gruodžio 17 d. redakcija) tiek, kiek pagal jį, pasak pareiškėjo, nustatytos skirtingos žalos atlyginimo materialiosios sąlygos ir skirtinga procedūrinė žalos atlyginimo pacientams, kitiems šiame straipsnyje nurodytiems ir jame nenurodytiems asmenims tvarka;

– pareiškėjo Vilniaus apygardos teismo prašymą Nr. 1B-19/2023 ištirti, ar Lietuvos Respublikos Konstitucijos 29 straipsniui, 30 straipsnio 2 daliai, konstituciniams teisingumo, teisinės valstybės principams neprieštarauja Lietuvos Respublikos pacientų teisių ir žalos sveikatai

atlyginimo įstatymo 13 straipsnis (2019 m. gruodžio 17 d. redakcija) tiek, kiek pagal jį, pasak pareiškėjo, nustatytos skirtingos žalos atlyginimo materialiosios sąlygos ir skirtinga procedūrinė žalos atlyginimo pacientams, kitiems šiame straipsnyje nurodytiems ir jame nenurodytiems asmenims tvarka.

Konstitucinio Teismo 2024 m. sausio 9 d. sprendimu šie prašymai sujungti į vieną bylą ir jai suteiktas numeris 9/2023-16/2023.

Konstitucinis Teismas

nustatė:

I

Pareiškėjo argumentai

1. Pareiškėjas Vilniaus apygardos teismas į Konstitucinį Teismą kreipėsi sustabdęs atitinkamas civilines bylas dėl paciento sveikatai (gyvybei) padarytos žalos atlyginimo.

2. Pareiškėjo Vilniaus apygardos teismo prašymai grindžiami šiais argumentais.

2.1. Pareiškėjas nurodo, kad iki ginčijamo teisinio reguliavimo nustatymo Pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatyme (2009 m. lapkričio 19 d. redakcija) (toliau – ir Žalos sveikatai atlyginimo įstatymas) nebuvo įtvirtintas konkretus asmenų, turinčių teisę į žalos, atsiradusios dėl paciento sveikatai padarytos žalos, (toliau – ir paciento sveikatai padaryta žala) atlyginimą, sąrašas. Lietuvos Respublikos Seimas 2019 m. liepos 18 d. Lietuvos Respublikos pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymo Nr. I-1562 2, 7, 8, 13, 20 straipsnių ir V skyriaus pakeitimo įstatymu (toliau – ir Žalos sveikatai atlyginimo įstatymo pakeitimo įstatymas) (kuris buvo pakeistas 2019 m. gruodžio 17 d. Lietuvos Respublikos pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymo Nr. I-1562 2, 7, 8, 13, 20 straipsnių ir V skyriaus pakeitimo įstatymo Nr. XIII-2377 1, 4 ir 6 straipsnių pakeitimo įstatymu) iš esmės pakeitė paciento sveikatai padarytos žalos atlyginimo teisinį reguliavimą, *inter alia*, nustatydamas, kad žala atlyginama nevertinant asmens sveikatos priežiūros įstaigos ir ją padariusio sveikatos priežiūros specialisto kaltės, taip pat nustatydamas konkretų sąrašą asmenų, turinčių teisę kreiptis į Pacientų sveikatai padarytos žalos nustatymo komisiją (toliau – ir Komisija) dėl paciento sveikatai padarytos žalos atlyginimo.

2.2. Pareiškėjo vertinimu, ginčijamame Žalos sveikatai atlyginimo įstatymo 13 straipsnyje (2019 m. gruodžio 17 d. redakcija) įtvirtinus baigtinį asmenų, turinčių teisę gauti paciento sveikatai padarytos žalos atlyginimą, sąrašą, Žalos sveikatai atlyginimo įstatymo nuostatomis įtvirtinta dualistinė paciento sveikatai padarytos žalos atlyginimo sistema. Pagal tokią sistemą pacientas ir kiti Žalos sveikatai atlyginimo įstatymo 13 straipsnyje nurodyti asmenys (mirusio paciento nepilnamečiai vaikai (įvaikiai), sutuoktinis, nedarbingi tėvai (įtėviai), kiti nedarbingi išlaikytiniai, mirusio paciento vaikas, gimęs po jo mirties, su pacientu susiję ypač artimu ir glaudžiu ryšiu mirusio paciento darbingi

tėvai (įtėviai) ir pilnamečiai vaikai (įvaikiai)) gali kreiptis dėl žalos atlyginimo pagal šį įstatymą (atitinkamai atsakove nurodydami valstybę, atstovaujamą Lietuvos Respublikos Vyriausybės įgaliotos institucijos; tokiu atveju patirta žala atlyginama iš specialios sąskaitos), o minėtame straipsnyje nenurodyti asmenys – pagal bendrąsias civilinės atsakomybės sąlygas (atitinkamai, nesant nustatytų jokių specialių žalos atlyginimo materialijų sąlygų ir jokios ikiteisminės ginčų nagrinėjimo tvarkos, atsakove nurodydami sveikatos priežiūros įstaigą; žala tokiu atveju atlyginama iš sveikatos priežiūros įstaigos lėšų).

Taigi, pareiškėjo nuomone, ginčijamu teisiniu reguliavimu yra nustatyta pagal Konstituciją negalima nustatyti paciento sveikatai padarytos žalos atlyginimo sistema, pagal kurią tik Žalos sveikatai atlyginimo įstatymo 13 straipsnyje (2019 m. gruodžio 17 d. redakcija) nurodytiems asmenims žala atlyginama šiame įstatyme nustatyta tvarka. Pareiškėjo manymu, pagal Konstituciją neturtinė žala, atsiradusi dėl paciento sveikatai padarytos žalos, tokia pačia tvarka turėtų būti atlyginama ir kitiems Žalos sveikatai atlyginimo įstatymo 13 straipsnyje (2019 m. gruodžio 17 d. redakcija) nenurodytiems neturtinę žalą patyrusiems asmenims, kuriuos su pacientu siejo ypač artimas ir glaudus ryšys.

2.3. Pareiškėjas, grįsdamas savo poziciją dėl ginčijamo teisinio reguliavimo atitikties *inter alia* Konstitucijos 30 straipsnio 2 daliai, pagal kurią asmeniui padarytos materialinės ir moralinės žalos atlyginimą nustato įstatymas, konstituciniams teisingumo, teisinės valstybės principams, be kita ko, remiasi oficialiosios konstitucinės doktrinos nuostatomis, kad žalos atlyginimo santykių teisinis reguliavimas įstatymais gali būti diferencijuojamas atsižvelgiant į tai, ar asmeniui padaryta žala yra atlyginama neteismine, ar teismine tvarka, tačiau jokių būdų negalima nustatyti tokio teisinio reguliavimo, kuriuo būtų paneigta asmens teisė kreiptis į teismą, ir reikalauti teisingai atlyginti padarytą žalą. Pareiškėjas taip pat nurodo, kad Konstitucijos 29 straipsnyje įtvirtintas konstitucinis asmenų lygybės įstatymui principas reiškia asmens teisę būti traktuojamam vienodai su kitais, įpareigoja vienodus faktus vertinti vienodai ir draudžia iš esmės tokius pat faktus savavališkai vertinti skirtingai, bet nepaneigia to, kad įstatymu gali būti nustatytas nevienodas teisinis reguliavimas tam tikrų asmenų kategorijoms, kurių padėtis skirtinga.

II

Suinteresuoto asmens atstovų argumentai

3. Rengiant bylą Konstitucinio Teismo posėdžiui gauti suinteresuoto asmens Seimo atstovų Seimo narės Rimantės Šalaševičiūtės, Seimo kanceliarijos Teisės departamento Viešosios teisės skyriaus vyresniojo patarėjo Edvino Mušinskio ir šio departamento Privatinės teisės skyriaus patarėjos (dabar – vyresnioji patarėja) Mildos Masteikienės rašytiniai paaiškinimai, kuriuose

teigiama, kad ginčijamas teisinis reguliavimas neprieštarauja Konstitucijai. Suinteresuoto asmens Seimo atstovų pozicija grindžiama šiais argumentais.

3.1. Suinteresuoto asmens atstovai sutinka, kad ginčijamu teisiniu reguliavimu įtvirtintas baigtinis sąrašas asmenų, kuriems palengvinama dėl paciento mirties patirtos žalos įrodinėjimo našta pagal procedūrines Žalos sveikatai atlyginimo įstatymo nuostatas.

3.2. Suinteresuoto asmens atstovų nuomone, toks teisinis reguliavimas, pagal kurį paciento finansiškai išlaikyti asmenys turi teisę ir galimybę pasinaudoti supaprastinta ikiteismine žalos sveikatai atlyginimo sistema, kuria užtikrinama greitesnė ir proceso požiūriu paprastesnė žalos ir jos atlyginimo dydžio nustatymo procedūra, yra teisiškai pagrįstas. Kita kategorija asmenų, kuriems Žalos sveikatai atlyginimo įstatymo 13 straipsnyje (2019 m. gruodžio 17 d. redakcija) taip pat nustatyta galimybė pasinaudoti supaprastinta neturtinės žalos, atsiradusios dėl paciento sveikatai padarytos žalos, atlyginimo tvarka, yra mirusio paciento darbingi tėvai (įtėviai) ir pilnamečiai vaikai (įvaikiai), kuriuos su pacientu siejo ypač artimas ir glaudus ryšys. Šią antrąją grupę asmenų – darbingus tėvus (įtėvius) ir pilnamečius vaikus (įvaikius) – įstatymų leidėjas išskyrė atsižvelgdamas į Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktiką ir į tai, kad būtent tokių asmenų artimas ir glaudus ryšys su mirusiu pacientu dažniausiai yra neginčijamas ir pagrįstas objektyviomis aplinkybėmis.

3.3. Nekvestionuodami galimybės ar būtinybės šią antrąją asmenų grupę papildyti ir kitais asmenimis, kurių ryšys su mirusiu pacientu, atsižvelgiant į bendravimo intensyvumą ir pobūdį, taip pat dažniausiai gali būti preziumuojamas kaip artimas ir glaudus, suinteresuoto asmens atstovai mano, kad pats teisinio reguliavimo principas, pagal kurį asmenų, turinčių teisę į neturtinės žalos atlyginimą supaprastinta neteismine tvarka, ratas nustatomas atsižvelgiant į dažniausiai neabejotiną, aiškiai suprantamą ir nesunkiai įrodomą jų emocinį ryšį su mirusiu pacientu, yra pagrįstas ir teisingas.

3.4. Suinteresuoto asmens atstovų teigimu, teisiniu reguliavimu, įtvirtinančiu supaprastintą sveikatai padarytos žalos atlyginimo neteismine tvarka modelį, siekiama visuomenei naudingo tikslo, t. y. sudaryti sąlygas pacientams, kurių sveikatai padaryta žala teikiant asmens sveikatos priežiūros paslaugas, ar kitiems asmenims, kuriuos su mirusiu pacientu siejo ypatingas ir neabejotinas finansinis arba emocinis ryšys, kuo greičiau ir paprasčiau gauti žalos atlyginimą, o gautas lėšas ir laiką skirti sutrikdytai sveikatai susigrąžinti.

3.5. Pasak suinteresuoto asmens atstovų, įstatymų leidėjo pasirinkimas įgyvendinti tokį sveikatai padarytos žalos atlyginimo neteismine tvarka modelį, kai sprendimas atlyginti žalą priimamas nevertinant asmens sveikatos priežiūros įstaigos ir žalą padariusio sveikatos priežiūros specialisto kaltės, nulemtas siekio palengvinti iki tol buvusį žalos atlyginimo procesą, sumažinti žalos atlyginimo proceso trukmę, sudaryti sąlygas efektyviai nustatyti sveikatos priežiūros įstaigų sisteminės klaidas, netinkamą veikimą teikiant sveikatos priežiūros paslaugas. Taigi įstatymų leidėjo įtvirtintu modeliu siekiama užtikrinti didesnę teisinę tikrumą ir efektyvesnę pacientų teisių apsaugą.

Be to, šis sveikatai padarytos žalos atlyginimo neteismine tvarka modelis suponuoja tai, kad daugiau ginčų dėl pacientų patirtos žalos atlyginimo bus išsprendžiama ikiteismine tvarka ir mažiau skundų dėl Komisijos sprendimų bus teikiama teismams, taigi bus išvengiama ilgo, sudėtingo ir brangaus proceso teisme.

III

Byloje gauta medžiaga

4. Rengiant bylą Konstitucinio Teismo posėdžiui gautos Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro Arūno Dulkio, Pacientų sveikatai padarytos žalos nustatymo komisijos pirmininkės Ingos Skutkevičiūtės rašytinės nuomonės.

4.1. Sveikatos apsaugos ministro A. Dulkio nuomonėje nurodyta, kad Žalos sveikatai atlyginimo įstatymo 13 straipsnyje (2019 m. gruodžio 17 d. redakcija) įtvirtinus baigtinį sąrašą asmenų, turinčių teisę gauti žalos atlyginimą kreipiantis į Komisiją ikiteismine tvarka, įgyvendintas vienas iš Žalos sveikatai atlyginimo įstatymo pakeitimo įstatymo tikslų – sudaryti sąlygas pacientams, kurių sveikatai padaryta žala teikiant asmens sveikatos priežiūros paslaugas, greičiau ir paprasčiau gauti žalos atlyginimą ir lėšas bei laiką skirti sutrikdytai sveikatai susigrąžinti (įgyvendinti žalos be kaltės modelį), o šiems pacientams mirus – jų artimiesiems greičiau ir paprasčiau gauti žalos atlyginimą.

Nuomonėje atkreipiamas dėmesys, kad asmenų, turinčių teisę į paciento sveikatai padarytos žalos atlyginimą Žalos sveikatai atlyginimo įstatymo nustatyta tvarka, išvardijimas šio įstatymo 13 straipsnyje (2019 m. gruodžio 17 d. redakcija) nepanaikina kitų asmenų teisės gauti žalos atlyginimą. Šiuo atveju Žalos sveikatai atlyginimo įstatymo 13 straipsnyje (2019 m. gruodžio 17 d. redakcija) nenurodyti asmenys dėl paciento sveikatai padarytos žalos atlyginimo turi kreiptis ne į ikiteisminę instituciją, nagrinėjančią pacientų ir kitų asmenų, turinčių teisę į žalos atlyginimą, prašymus, o į teismą. Tokiu atveju Žalos sveikatai atlyginimo įstatyme nustatytos žalos atlyginimo sąlygos neturėtų būti taikomos. Tačiau plėtojantis Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikai dėl kitų asmenų, turinčių teisę į neturtinės žalos, patirtos mirus pacientui, atlyginimą, neatmetama galimybė atitinkamai pildyti Žalos sveikatai atlyginimo įstatymo 13 straipsnyje (2019 m. gruodžio 17 d. redakcija) nustatytą teisinį reguliavimą.

4.2. Komisijos pirmininkės I. Skutkevičiūtės nuomonėje pažymima, kad Komisija, gavusi Žalos sveikatai atlyginimo įstatymo 13 straipsnyje (2019 m. gruodžio 17 d. redakcija) nurodyto asmens prašymą ir nustačiusi, kad teikiant asmens sveikatos priežiūros paslaugas paciento sveikatai buvo padaryta žala ir tai nebuvo neišvengiama žala, pagal teisės aktuose nurodytus kriterijus apskaičiuoja atlygintiną žalą. Tačiau Žalos sveikatai atlyginimo įstatymo 13 straipsnyje (2019 m. gruodžio 17 d. redakcija) nenurodytų asmenų teisė į žalos, padarytos teikiant asmens sveikatos

priežiūros paslaugas, atlyginimą Komisijoje nėra vertinama, Komisija nenustatinėja, ar šie asmenys patyrė atlygintą žalą.

Konstitucinis Teismas

konstatuoja:

I

Tyrimo ribos

5. Pareiškėjas prašo ištirti, ar Žalos sveikatai atlyginimo įstatymo 13 straipsnis (2019 m. gruodžio 17 d. redakcija) tiek, kiek pagal jį, pasak pareiškėjo, nustatytos skirtingos žalos atlyginimo materialiosios sąlygos ir skirtinga procedūrinė žalos atlyginimo pacientams, kitiems šiame straipsnyje nurodytiems ir jame nenurodytiems asmenims tvarka, neprieštarauja Konstitucijos 29 straipsniui, 30 straipsnio 2 daliai, konstituciniams teisingumo, teisinės valstybės principams.

6. Ginčijamame Žalos sveikatai atlyginimo įstatymo 13 straipsnyje (2019 m. gruodžio 17 d. redakcija) nustatyta:

„Pacientas ir asmuo, kuris buvo mirusio paciento išlaikomas arba jo mirties dieną turėjo teisę gauti iš jo išlaikymą (nepilnamečiai vaikai (įvaikiai), sutuoktinis, nedarbingi tėvai (įtėviai) ar kiti faktiniai nedarbingi išlaikytiniai), taip pat mirusio paciento vaikas, gimęs po jo mirties, turi teisę į turtinės ir neturtinės žalos, atsiradusios dėl paciento sveikatai padarytos žalos (toliau – žala), atlyginimą. Teisę į neturtinės žalos atlyginimą taip pat turi mirusio paciento darbingi tėvai (įtėviai) ir pilnamečiai vaikai (įvaikiai), kuriuos su pacientu siejo ypač artimas ir glaudus ryšys. Dėl mirusio paciento ir jo tėvų bei pilnamečių vaikų ryšio artimumo ir glaudumo sprendžia Pacientų sveikatai padarytos žalos nustatymo komisija (toliau – Komisija) pagal mirusio paciento tėvų (įtėvių) ir pilnamečių vaikų (įvaikių) ar jų atstovo pateiktus duomenis, patvirtinančius paciento ir jo tėvų bei pilnamečių vaikų ypač artimą ir glaudų ryšį (atsižvelgiant į bendravimo intensyvumą ir rūpinimosi vienas kitu pobūdį).“

6.1. Taigi Žalos sveikatai atlyginimo įstatymo 13 straipsnyje (2019 m. gruodžio 17 d. redakcija), kurį ginčija pareiškėjas, *inter alia* nurodomi asmenys, turintys teisę tiek į turtinės, tiek į neturtinės žalos, atsiradusios dėl paciento sveikatai padarytos žalos, atlyginimą šio įstatymo nustatyta tvarka.

6.2. Iš pareiškėjo prašymuose išdėstytų aplinkybių ir argumentų bei pareiškėjo nagrinėjamų civilinių bylų, kurias sustabdęs jis kreipėsi į Konstitucinį Teismą dėl ginčijamo teisinio reguliavimo atitikties Konstitucijai, medžiagos matyti, kad pareiškėjo abejonės dėl Žalos sveikatai atlyginimo įstatymo 13 straipsnyje (2019 m. gruodžio 17 d. redakcija) įtvirtinto teisinio reguliavimo yra susijusios tik su tuo, kad šiame straipsnyje, pasak pareiškėjo, yra nustatytas baigtinis asmenų, turinčių teisę kreiptis dėl neturtinės žalos atlyginimo paciento mirties atveju, sąrašas. Pareiškėjas nekelia

turtinės žalos, patirtos mirus pacientui, atlyginimo teisinio reguliavimo atitikties Konstitucijai klausimo.

6.3. Atsižvelgdamas į tai, šioje konstitucinės justicijos byloje Konstitucinis Teismas pagal pareiškėjo prašymus tirs, ar Konstitucijos 29 straipsniui, 30 straipsnio 2 daliai, konstituciniams teisingumo, teisinės valstybės principams neprieštarauja Žalos sveikatai atlyginimo įstatymo 13 straipsnis (2019 m. gruodžio 17 d. redakcija) tiek, kiek pagal jį, pasak pareiškėjo, ne visi asmenys, dėl paciento mirties patyrę neturtinę žalą, turi teisę į tokios žalos atlyginimą šio įstatymo nustatyta tvarka.

II

Ginčijamas ir su juo susijęs teisinis reguliavimas

7. Seimas 1996 m. spalio 3 d. priėmė Lietuvos Respublikos pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymą, kuris 2009 m. lapkričio 19 d. priimtu Lietuvos Respublikos pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymo pakeitimo įstatymu išdėstytas nauja redakcija.

8. Žalos sveikatai atlyginimo įstatymas nustato paciento teises ir pareigas, paciento atstovavimo ypatumus, paciento skundų nagrinėjimo ir žalos, padarytos jo sveikatai, atlyginimo pagrindus (1 straipsnio 1 dalis).

Taigi Žalos sveikatai atlyginimo įstatyme *inter alia* yra nustatytas specialus žalos, padarytos paciento sveikatai, atlyginimo teisinis reguliavimas.

9. Žalos sveikatai atlyginimo įstatymas buvo ne kartą keičiamas ir (arba) pildomas, *inter alia* Seimo 2019 m. liepos 18 d. priimtu Pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymo Nr. I-1562 2, 7, 8, 13, 20 straipsnių ir V skyriaus pakeitimo įstatymu.

Šios konstitucinės justicijos bylos kontekste paminėtina, jog Žalos sveikatai atlyginimo įstatymo pakeitimo įstatymo *travaux préparatoires* nurodoma, kad jis buvo priimtas atsižvelgiant į tai, kad tuo metu dėl netinkamo asmens sveikatos priežiūros paslaugų teikimo pacientų sveikatai padaryta žala buvo atlyginama retai, nes tam, kad ji būtų atlyginta, buvo būtina nustatyti visas civilinės atsakomybės sąlygas. Žalos sveikatai atlyginimo įstatymo pakeitimo įstatymo projekto aiškinamajame rašte nurodoma, kad šiuo įstatymu siekiama sudaryti sąlygas pacientams, kurių sveikatai padaryta žala teikiant asmens sveikatos priežiūros paslaugas, greičiau ir paprasčiau gauti žalos atlyginimą ir lėšas bei laiką skirti sutrikdytai sveikatai susigrąžinti (įgyvendinti žalos be kaltės modelį), taip pat sudaryti sąlygas, skatinančias atskleisti asmens sveikatos priežiūros specialistų klaidas, ir imtis priemonių, kad jos nesikartotų.

10. Žalos sveikatai atlyginimo įstatymo pakeitimo įstatymu šioje konstitucinės justicijos byloje aktualus Žalos sveikatai atlyginimo įstatymo 13 straipsnis buvo išdėstytas nauja redakcija. Šiame straipsnyje (2019 m. liepos 18 d. redakcija) buvo nustatyta:

„Pacientas ir asmuo, kuris buvo mirusio paciento išlaikomas arba jo mirties dieną turėjo teisę gauti iš jo išlaikymą (nepilnamečiai vaikai, sutuoktinis, nedarbingi tėvai ar kiti faktiniai nedarbingi išlaikytiniai), taip pat mirusio paciento vaikas, gimęs po jo mirties (toliau kartu – kitas asmuo, turintis teisę į žalos atlyginimą), turi teisę į turtinės ir neturtinės žalos, atsiradusios dėl paciento sveikatai padarytos žalos (toliau – žala), atlyginimą.“

Pažymėtina, kad kai kurios Žalos sveikatai atlyginimo įstatymo pakeitimo įstatymo nuostatos dar iki šio įstatymo įsigaliojimo buvo pakeistos Seimui 2019 m. gruodžio 17 d. priėmus Pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymo Nr. I-1562 2, 7, 8, 13, 20 straipsnių ir V skyriaus pakeitimo įstatymo Nr. XIII-2377 1, 4 ir 6 straipsnių pakeitimo įstatymą. Šiuo įstatymu Žalos sveikatai atlyginimo įstatymo 13 straipsnis (2019 m. liepos 18 d. redakcija) išdėstytas nauja redakcija.

Šios konstitucinės justicijos bylos kontekste paminėtina, jog Pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymo Nr. I-1562 2, 7, 8, 13, 20 straipsnių ir V skyriaus pakeitimo įstatymo Nr. XIII-2377 1, 4 ir 6 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto aiškinamajame rašte nurodyta, kad šio įstatymo projekto tikslas – sudaryti vienodas ir aiškias sąlygas visiems neturtinę žalą dėl paciento mirties patyrusiems asmenims gauti neturtinės žalos atlyginimą.

11. Žalos sveikatai atlyginimo įstatymo 13 straipsnyje (2019 m. gruodžio 17 d. redakcija), kuris, tiek, kiek nurodyta, yra ginčijamas šioje konstitucinės justicijos byloje, nustatyta:

„Pacientas ir asmuo, kuris buvo mirusio paciento išlaikomas arba jo mirties dieną turėjo teisę gauti iš jo išlaikymą (nepilnamečiai vaikai (įvaikiai), sutuoktinis, nedarbingi tėvai (įtėviai) ar kiti faktiniai nedarbingi išlaikytiniai), taip pat mirusio paciento vaikas, gimęs po jo mirties, turi teisę į turtinės ir neturtinės žalos, atsiradusios dėl paciento sveikatai padarytos žalos (toliau – žala), atlyginimą. Teisę į neturtinės žalos atlyginimą taip pat turi mirusio paciento darbingi tėvai (įtėviai) ir pilnamečiai vaikai (įvaikiai), kuriuos su pacientu siejo ypač artimas ir glaudus ryšys. Dėl mirusio paciento ir jo tėvų bei pilnamečių vaikų ryšio artimumo ir glaudumo sprendžia Pacientų sveikatai padarytos žalos nustatymo komisija (toliau – Komisija) pagal mirusio paciento tėvų (įtėvių) ir pilnamečių vaikų (įvaikių) ar jų atstovo pateiktus duomenis, patvirtinančius paciento ir jo tėvų bei pilnamečių vaikų ypač artimą ir glaudų ryšį (atsižvelgiant į bendravimo intensyvumą ir rūpinimosi vienas kitu pobūdį).“

11.1. Nagrinėjamos konstitucinės justicijos bylos kontekste aiškinant ginčijamame Žalos sveikatai atlyginimo įstatymo 13 straipsnyje (2019 m. gruodžio 17 d. redakcija) įtvirtintą teisinį reguliavimą, pažymėtina, kad pagal jį teisę į žalos, atsiradusios dėl paciento mirties, atlyginimą turi dvi grupės asmenų:

– teisę tiek į turtinės, tiek į neturtinės žalos atlyginimą turi mirusio paciento nepilnamečiai vaikai (įvaikiai), sutuoktinis, nedarbingi tėvai (įtėviai) ar kiti faktiniai nedarbingi išlaikytiniai, taip

pat paciento vaikas, gimęs po jo mirties, t. y. tie asmenys, kurie buvo mirusio paciento išlaikomi ar turėjo teisę į išlaikymą, ar tokią teisę įgijo po gimimo;

- teisę tik į neturtinės žalos atlyginimą turi nebuvę mirusio paciento išlaikomi jo darbingi tėvai (įtėviai) ir pilnamečiai vaikai (įvaikiai), jei juos su pacientu siejo ypač artimas ir glaudus ryšys.

11.2. Taigi, pagal Žalos sveikatai atlyginimo įstatymo 13 straipsnį (2019 m. gruodžio 17 d. redakcija), teisę į dėl paciento mirties patirtos neturtinės žalos atlyginimą šio įstatymo nustatyta tvarka turi tik šie asmenys:

- asmenys, kurie buvo mirusio paciento išlaikomi ar turėjo teisę į išlaikymą, ar tokią teisę įgijo po gimimo;

- darbingi mirusio paciento tėvai (įtėviai) arba pilnamečiai vaikai (įvaikiai), kuriuos su pacientu siejo ypač artimas ir glaudus ryšys.

12. Pareiškėjo tiek, kiek nurodyta, ginčijamas Žalos sveikatai atlyginimo įstatymo 13 straipsnis (2019 m. gruodžio 17 d. redakcija) aiškintinas kitų Žalos sveikatai atlyginimo įstatymo nuostatų, įtvirtinančių specialiąją žalos, atsiradusios dėl paciento sveikatai padarytos žalos, atlyginimo tvarką, kontekste.

12.1. Pagal Žalos sveikatai atlyginimo įstatymo 24 straipsnio 1 dalį (2019 m. gruodžio 17 d. redakcija su vėlesniais pakeitimais), pacientas ar kitas šio įstatymo 13 straipsnyje nurodytas asmuo, norėdamas gauti žalos atlyginimą, ne vėliau kaip per 3 metus nuo dienos, kai sužinojo ar turėjo sužinoti apie žalą, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2020 m. sausio 8 d. nutarimu Nr. 3 „Dėl Turtinės ir neturtinės žalos, atsiradusios dėl paciento sveikatai padarytos žalos, atlyginimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ patvirtintame Turtinės ir neturtinės žalos, atsiradusios dėl paciento sveikatai padarytos žalos, atlyginimo tvarkos apraše nustatyta tvarka turi kreiptis į Komisiją, veikiančią prie Sveikatos apsaugos ministerijos, su rašytiniu prašymu dėl žalos atlyginimo; Komisija yra privaloma ikiteisminė institucija dėl žalos atlyginimo.

12.2. Žalos sveikatai atlyginimo įstatymo 24 straipsnio 6 dalyje (2019 m. gruodžio 17 d. redakcija su vėlesniais pakeitimais) *inter alia* nustatyta, jog žala atlyginama, jeigu Komisija nustato, kad teikiant asmens sveikatos priežiūros paslaugas paciento sveikatai yra padaryta žala ir kad tai nėra neišvengiama žala; Komisija sprendimą atlyginti žalą priima nevertindama asmens sveikatos priežiūros įstaigos ir ją padariusio sveikatos priežiūros specialisto kaltės.

12.3. Pagal Žalos sveikatai atlyginimo įstatymo 24 straipsnio (2019 m. liepos 18 d. redakcija) 8 dalį, žala atlyginama iš Vyriausybės įgaliotos institucijos administruojamos sąskaitos, kurioje kaupiamos asmens sveikatos priežiūros įstaigų įmokos žalai atlyginti, lėšų.

12.4. Pagal Žalos sveikatai atlyginimo įstatymo 25 straipsnio (2019 m. liepos 18 d. redakcija su vėlesniu pakeitimu) 1 dalį, jeigu pacientas ir kiti asmenys, turintys teisę į pacientų sveikatai padarytos žalos (turtinės ir neturtinės) atlyginimą, nesutinka su Komisijos sprendime nurodytu žalos

atlyginimo dydžiu arba jeigu žalos atlyginimas nenustatytas, jie turi teisę Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso nustatyta tvarka kreiptis į bendrosios kompetencijos teismą dėl paciento sveikatai padarytos žalos (turtinės ir neturtinės) atlyginimo klausimo nagrinėjimo iš esmės; tokiu atveju atsakovė byloje yra valstybė, atstovaujama Vyriausybės įgaliotos institucijos, o teismas, sprenddamas dėl paciento sveikatai padarytos žalos (turtinės ir neturtinės) atlyginimo, nevertina asmens sveikatos priežiūros įstaigos ir ją padariusio sveikatos priežiūros specialisto kaltės ir, nustatydamas atlygintinos žalos dydį, vadovaujasi šio įstatymo 24 straipsnio 6 dalimi.

12.5. Ginčijamą tiek, kiek nurodyta, Žalos sveikatai atlyginimo įstatymo 13 straipsnyje (2019 m. gruodžio 17 d. redakcija) nustatytą teisinį reguliavimą aiškinant kartu su šio įstatymo 24 straipsnio 1, 6 dalimis (2019 m. gruodžio 17 d. redakcija su vėlesniais pakeitimais), šio straipsnio (2019 m. liepos 18 d. redakcija) 8 dalimi, 25 straipsnio (2019 m. liepos 18 d. redakcija su vėlesniu pakeitimu) 1 dalimi, pažymėtina, kad pagal jį:

- tik Žalos sveikatai atlyginimo įstatymo 13 straipsnyje (2019 m. gruodžio 17 d. redakcija) nurodyti asmenys, norėdami gauti žalos, *inter alia* neturtinės žalos, atlyginimą, gali kreiptis į Komisiją, kuri yra privaloma ikiteisminė institucija;

- nesutinkant su Komisijos sprendimu, klausimas dėl žalos, *inter alia* neturtinės žalos, atlyginimo nagrinėjamas bendrosios kompetencijos teisme Civilinio proceso kodekso nustatyta tvarka; tokiu atveju atsakovė byloje yra valstybė, atstovaujama Vyriausybės įgaliotos institucijos;

- sprendžiant klausimą dėl žalos, *inter alia* neturtinės žalos, atsiradusios dėl paciento sveikatai padarytos žalos, atlyginimo, asmens sveikatos priežiūros įstaigos ir ją padariusio sveikatos priežiūros specialisto kaltė nėra vertinama tik tada, kai į Komisiją ar į bendrosios kompetencijos teismą dėl žalos atlyginimo kreipiasi asmenys, nurodyti Žalos sveikatai atlyginimo įstatymo 13 straipsnyje (2019 m. gruodžio 17 d. redakcija);

- žala iš Vyriausybės įgaliotos institucijos administruojamos sąskaitos, kurioje kaupiamos asmens sveikatos priežiūros įstaigų įmokos, lėšų atlyginama tik Žalos sveikatai atlyginimo įstatymo 13 straipsnyje (2019 m. gruodžio 17 d. redakcija) nurodytiems asmenims.

12.6. Taigi pagal pareiškėjo tiek, kiek nurodyta, ginčijamą Žalos sveikatai atlyginimo įstatymo 13 straipsnyje (2019 m. gruodžio 17 d. redakcija) nustatytą teisinį reguliavimą, aiškinamą kartu su šio įstatymo 24 straipsnio 1, 6 dalimis (2019 m. gruodžio 17 d. redakcija su vėlesniais pakeitimais), šio straipsnio (2019 m. liepos 18 d. redakcija) 8 dalimi, 25 straipsnio (2019 m. liepos 18 d. redakcija su vėlesniu pakeitimu) 1 dalimi, tik Žalos sveikatai atlyginimo įstatymo 13 straipsnyje (2019 m. gruodžio 17 d. redakcija) nurodytiems teisę į dėl paciento mirties patirtos neturtinės žalos atlyginimą turintiems asmenims, t. y. asmenims, kurie buvo mirusio paciento išlaikomi ar turėjo teisę į išlaikymą, ar tokią teisę įgijo po gimimo, ir darbingiems mirusio paciento tėvams (įtėviams) arba pilnamečiams vaikams (įvaikiams), kuriuos su pacientu siejo ypač artimas ir glaudus ryšys, taikomos

inter alia Žalos sveikatai atlyginimo įstatymo 24 straipsnio 1, 6 dalių (2019 m. gruodžio 17 d. redakcija su vėlesniais pakeitimais), šio straipsnio (2019 m. liepos 18 d. redakcija) 8 dalies, 25 straipsnio (2019 m. liepos 18 d. redakcija su vėlesniu pakeitimu) 1 dalies nuostatos, įtvirtinančios specialiąją žalos, atsiradusios dėl paciento sveikatai padarytos žalos, atlyginimo tvarką, *inter alia* tai, kad, sprendžiant klausimą dėl neturtinės žalos, atsiradusios dėl paciento sveikatai padarytos žalos, atlyginimo, asmens sveikatos priežiūros įstaigos ir ją padariusio sveikatos priežiūros specialisto kaltė nėra vertinama, taip pat tai, kad žala atlyginama iš Vyriausybės įgaliotos institucijos administruojamos sąskaitos, kurioje kaupiamos asmens sveikatos priežiūros įstaigų įmokos žalai atlyginti, lėšų.

13. Nagrinėjamos konstitucinės justicijos bylos kontekste apibendrinant ginčijamą tiek, kiek nurodyta, Žalos sveikatai atlyginimo įstatymo 13 straipsnyje (2019 m. gruodžio 17 d. redakcija) įtvirtintą ir su juo susijusį šiame įstatyme nustatytą teisinį reguliavimą, konstatuotina, kad pagal jį:

– Žalos sveikatai atlyginimo įstatyme nustatytas specialus žalos, padarytos paciento sveikatai, atlyginimo teisinis reguliavimas, *inter alia* tai, kad, sprendžiant klausimą dėl neturtinės žalos, atsiradusios dėl paciento sveikatai padarytos žalos, atlyginimo, asmens sveikatos priežiūros įstaigos ir ją padariusio sveikatos priežiūros specialisto kaltė nėra vertinama, taip pat tai, kad žala atlyginama iš Vyriausybės įgaliotos institucijos administruojamos sąskaitos, kurioje kaupiamos asmens sveikatos priežiūros įstaigų įmokos žalai atlyginti, lėšų;

– ginčijamame Žalos sveikatai atlyginimo įstatymo 13 straipsnyje (2019 m. gruodžio 17 d. redakcija) nustačius, kad tik šiame straipsnyje nurodyti asmenys turi teisę į dėl paciento mirties patirtos neturtinės žalos atlyginimą, kiti dėl paciento mirties neturtinę žalą patyrę asmenys, *inter alia* tie asmenys, kuriuos su mirusiu pacientu siejo ypač artimas ir glaudus ryšys, tačiau jie nebuvo mirusio paciento išlaikomi ar neturėjo teisės į išlaikymą, ar tokios teisės neįgijo po gimimo ir nebuvo mirusio paciento darbingi tėvai (įtėviai) ir pilnamečiai vaikai (įvaikiai), neturi teisės į neturtinės žalos atlyginimą šio įstatymo nustatyta specialiąja tvarka.

14. Šiai konstitucinės justicijos bylai aktualiu aspektu paminėtinas Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse (toliau – CK) įtvirtintas bendrasis neturtinės žalos atlyginimo mirus fiziniam asmeniui teisinis reguliavimas.

14.1. CK 6.250 straipsnio 2 dalyje *inter alia* nustatyta, kad neturtinė žala atlyginama visais atvejais, kai ji padaryta dėl nusikaltimo, asmens sveikatai ar dėl asmens gyvybės atėmimo bei kitais įstatymų nustatytais atvejais.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, formuojantis bendrosios kompetencijos teismų praktiką, aiškindamas CK įtvirtintą neturtinės žalos atlyginimo mirus fiziniam asmeniui teisinį reguliavimą, yra konstatavęs, kad CK 6.250 straipsnyje *inter alia* yra įgyvendintas konstitucinis žalos atlyginimo principas; teisė į neturtinės žalos atlyginimą, be kitų įstatymų nustatytų atvejų, pripažįstama fizinio

asmens mirties atvejais – tokia nuostata išplaukia ne tik iš CK 6.250 straipsnio 2 dalies, kurioje *expressis verbis* įtvirtinta, kad neturtinė žala atlyginama, jeigu ji padaryta atėmus gyvybę, bet ir iš CK 6.284 straipsnio 1 dalies (2018 m. birželio 5 d. nutartis byloje Nr. 3K-3-217-690/2018).

14.2. Pagal CK 6.284 straipsnio „Atsakomybė už dėl gyvybės atėmimo atsiradusią žalą“ 1 dalį, fizinio asmens mirties atveju teisę į žalos atlyginimą turi asmenys, kurie buvo mirusiojo išlaikomi arba jo mirties dieną turėjo teisę gauti iš jo išlaikymą (nepilnamečiai vaikai, sutuoktinis, nedarbingi tėvai ar kiti faktiniai nedarbingi išlaikytiniai), taip pat mirusiojo vaikas, gimęs po jo mirties; šie asmenys taip pat turi teisę į neturtinės žalos atlyginimą.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra pažymėjęs, kad CK 6.284 straipsnio 1 dalis negali būti aiškinama taip, kad šioje materialiosios teisės normoje yra nustatytas apskritai baigtinis asmenų, turinčių teisę į neturtinės žalos atlyginimą dėl gyvybės atėmimo, sąrašas – toks aiškinimas, t. y. kad visi kiti asmenys, kurie nėra tiesiogiai įvardyti CK 6.284 straipsnio 1 dalyje, neturi teisės į neturtinės žalos atlyginimą mirus fiziniam asmeniui, neatitiktų konstitucinio žalos atlyginimo principo ir CK 6.250 straipsnio 2 dalies, kuri, kaip minėta, nustato, kad neturtinė žala atlyginama visais atvejais, kai ji padaryta, be kita ko, dėl gyvybės atėmimo (2018 m. birželio 5 d. nutartis byloje Nr. 3K-3-217-690/2018).

III

Konstitucijos nuostatos ir oficialioji konstitucinė doktrina

15. Šioje konstitucinės justicijos byloje tirama Žalos sveikatai atlyginimo įstatymo 13 straipsnio (2019 m. gruodžio 17 d. redakcija) tiek, kiek pagal jį, pasak pareiškėjo, ne visi asmenys, dėl paciento mirties patyrę neturtinę žalą, turi teisę į tokios žalos atlyginimą šio įstatymo nustatyta tvarka, atitiktis Konstitucijos 29 straipsniui, 30 straipsnio 2 daliai, konstituciniams teisingumo, teisinės valstybės principams.

16. Konstitucijos 30 straipsnio 2 dalyje nustatyta: „Asmeniui padarytos materialinės ir moralinės žalos atlyginimą nustato įstatymas.“

16.1. Šioje Konstitucijos nuostatoje *expressis verbis* minimos dvi žalos rūšys: materialinė ir moralinė žala, t. y. (atitinkamai) turtiniai praradimai ir dvasinio (neturtinio) pobūdžio skriaudos (jas gali sukelti ir fizinis skausmas), kurias tik sąlygiškai galima įvertinti ir kompensuoti materialiai; įstatymų leidėjas privalo paisyti šios konstitucinės distinkcijos (2006 m. rugpjūčio 19 d., 2012 m. balandžio 18 d. nutarimai).

Konstitucinis Teismas yra pažymėjęs, kad reikalavimo įstatymuose, kituose teisės aktuose tuos pačius reiškinius visada apibūdinti tik tais pačiais žodžiais ir formuluotėmis kaip Konstitucijoje suabsoliutinimas ne tik reikštų siekį dirbtinai varžyti, stabdyti tokį kalbos, *inter alia* teisinės terminijos, vystymąsi, kai įstatymuose, kituose teisės aktuose yra vartojami ne tik kitokie nei

Konstitucijos tekste žodžiai (formuluotės), apibūdinantys tuos pačius reiškinius, bet ir apskritai nauji terminai (formuluotės), kurių Konstitucijos teksto kūrimo metu nebuvo, bet ir galėtų provokuoti koreguoti Konstitucijos tekstą pagal įstatymuose, kituose teisės aktuose įtvirtintą terminiją (žodžius, formuluotes) net ir tokiais atvejais, kai intervencija į Konstitucijos, kuri, kaip aukščiausiaji teisė, turi būti pastovus aktas, tekstą teisiškai nėra būtina; Konstitucija neužkerta kelio įstatymuose, kituose teisės aktuose tiems patiems reiškiniams apibūdinti vartoti kitokius nei Konstitucijos tekste žodžius ar formuluotes (2006 m. sausio 16 d., 2006 m. rugpjūčio 19 d., 2010 m. vasario 3 d. nutarimai). Tad Konstitucijos 30 straipsnio 2 dalyje minimos žalos rūšys įstatymuose gali būti įvardijamos ir kitais terminais, jeigu tik šiais terminais nėra paneigiama (iškreipiama) šių žalos rūšių konstitucinė samprata (2006 m. rugpjūčio 19 d., 2010 m. vasario 3 d. nutarimai).

Nagrinėjamos konstitucinės justicijos bylos kontekste pažymėtina, kad sąvoka „neturtinė žala“, vartojama ginčijamoje Žalos sveikatai atlyginimo įstatymo nuostatoje, reiškia tą patį, ką ir Konstitucijos 30 straipsnio 2 dalyje vartojama sąvoka „moralinė žala“.

16.2. Konstitucinis Teismas savo aktuose (*inter alia* 2006 m. rugpjūčio 19 d., 2010 m. vasario 3 d., 2015 m. balandžio 16 d. nutarimuose) yra suformavęs plačią oficialiąją konstitucinę žalos atlyginimo doktriną, grindžiamą esmine nuostata, jog būtinumas atlyginti asmeniui padarytą materialinę ir moralinę žalą yra konstitucinis principas, kurį įtvirtinant siekiama užtikrinti, kad asmenims, patyrusiems materialinę ar moralinę žalą, ji bus atlyginta.

Kaip yra konstatavęs Konstitucinis Teismas, saugant ir ginant žmogaus teises ir laisves, *inter alia* žmogaus orumą, žalos atlyginimo institutui tenka ypatinga svarba (2006 m. rugpjūčio 19 d., 2010 m. vasario 3 d., 2017 m. gegužės 19 d. nutarimai).

16.3. Konstitucinis Teismas yra konstatavęs ir tai, kad iš Konstitucijos neišplaukia, kad įstatymais galima nustatyti kokias nors išimtis, pagal kurias asmeniui padaryta materialinė ir (arba) moralinė žala neatlyginama (2006 m. rugpjūčio 19 d., 2010 m. gegužės 13 d., 2021 m. kovo 19 d. nutarimai).

16.4. Konstitucijoje garantuojama asmens teisė į neteisėtais veiksmais padarytos materialinės ir moralinės žalos atlyginimą, įskaitant teisminį žalos išieškojimą (*inter alia* 2000 m. birželio 30 d., 2017 m. gegužės 19 d. nutarimas). Toks asmeniui padarytos (ir atlygintinos) žalos skirstymas į materialinę ir moralinę lemia su atitinkamos rūšies žalos atlyginimu susijusių santykių teisinio reguliavimo ypatumus; atlyginant materialinę žalą visais atvejais yra įmanoma vadovautis visiško (adekvataus) žalos atlyginimo principu (*restitutio in integrum*), taigi už materialius praradimus atlyginama materialiomis vertybėmis; tuo tarpu moralinė žala yra dvasinė skriauda, kurią tik sąlygiškai galima įvertinti ir kompensuoti materialiai (2006 m. rugpjūčio 19 d., 2010 m. vasario 3 d., 2017 m. gegužės 19 d. nutarimai).

16.5. Konstitucinis Teismas yra konstatavęs ir tai, kad Konstitucijos 30 straipsnio 2 dalyje yra įtvirtinta įstatymų leidėjo pareiga išleisti įstatymą ar įstatymus, nustatančius žalos atlyginimą asmeniui už jam padarytą materialinę ir moralinę žalą (*inter alia* 2010 m. vasario 3 d., 2012 m. balandžio 18 d. nutarimai), ir nustatyti pakankamas teisės gauti padarytos žalos atlyginimą įgyvendinimo priemonės (2010 m. vasario 3 d. nutarimas); asmeniui padarytos žalos atlyginimas turi būti realus ir teisingas (2010 m. vasario 3 d., 2010 m. lapkričio 29 d., 2013 m. gruodžio 6 d. nutarimai); Konstitucijoje imperatyviai reikalaujama įstatymu nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kad asmuo, kuriam neteisėtais veiksmais buvo padaryta žala, visais atvejais galėtų reikalauti teisingo tos žalos atlyginimo ir tą atlyginimą gauti (*inter alia* 2006 m. rugpjūčio 19 d., 2010 m. vasario 3 d., 2013 m. gruodžio 6 d. nutarimai).

16.6. Konstitucinis Teismas taip pat yra pažymėjęs, kad įstatymų leidėjas, įstatymu ar įstatymais reguliuodamas santykius, susijusius su asmeniui padarytos materialinės ir (arba) moralinės žalos atlyginimu, turi tam tikrą diskreciją, kiek jos neriboja Konstitucija (2006 m. rugpjūčio 9 d., 2010 m. vasario 3 d. nutarimai); įstatymų leidėjas, vykdydamas pareigą priimti įstatymą ar įstatymus, nustatančius žalos atlyginimą asmeniui dėl jam padarytos žalos, naudodamasis jam suteikta diskrecija gali pasirinkti ir įstatyme arba įstatymuose įtvirtinti įvairius padarytos žalos atlyginimo būdus (2010 m. vasario 3 d., 2013 m. gruodžio 6 d., 2015 m. balandžio 16 d. nutarimai).

17. Bendrieji konstituciniai žalos atlyginimo nukentėjusiam asmeniui pagrindai kyla *inter alia* iš konstitucinių teisingumo, teisinės valstybės principų (*inter alia* 2010 m. vasario 3 d., 2013 m. gruodžio 6 d., 2021 m. kovo 19 d. nutarimai); įstatymais turi būti sudarytos visos reikiamos teisinės prielaidos padarytą žalą atlyginti teisingai (2006 m. rugpjūčio 19 d., 2010 m. vasario 3 d. nutarimai).

18. Konstitucijos 30 straipsnio nuostatos aiškintinos neatsiejamai nuo kitų Konstitucijos nuostatų (2013 m. gruodžio 6 d., 2015 m. balandžio 16 d. nutarimai). Nagrinėjamos konstitucinės justicijos bylos kontekste pažymėtina, kad Konstitucijos 30 straipsnio 2 dalis aiškintina neatsiejamai ir nuo Konstitucijos 53 straipsnio 1 dalies, kurioje *inter alia* įtvirtinta, kad valstybė rūpinasi žmonių sveikata.

18.1. Konstitucinis Teismas ne kartą yra konstatavęs, kad žmogaus ir visuomenės sveikata yra viena svarbiausių visuomenės vertybių (*inter alia* 2002 m. liepos 11 d., 2005 m. rugsėjo 29 d., 2023 m. spalio 4 d. nutarimai); žmonių sveikatos apsauga yra konstituciškai svarbus tikslas, viešasis interesas, o rūpinimasis žmonių sveikata – tai valstybės funkcija (*inter alia* 2004 m. sausio 26 d., 2005 m. rugsėjo 29 d., 2023 m. spalio 4 d. nutarimai).

18.2. Konstitucinis Teismas, atskleisdamas konstitucinės valstybės priedermės rūpintis žmonių sveikata suponuojamų valstybės pareigų turinį, yra konstatavęs, kad įgyvendinant konstitucinę valstybės priedermę rūpintis žmonių sveikata turi būti sukurta veiksminga sveikatos apsaugos sistema, sudarytos deramos sąlygos jai veikti; valstybė privalo sudaryti teises ir

organizacines prielaidas veikti tokiai sveikatos apsaugos sistemai, kuri užtikrintų kokybišką ir visiems prieinamą sveikatos priežiūrą (2013 m. gegužės 16 d. nutarimas); valstybė turi pareigą saugoti asmenis nuo grėsmių sveikatai (sumažinti sveikatai keliamą pavojų, o tam tikrais atvejais, kai tai įmanoma, užkirsti jam kelią), pagerinti žmogaus, visuomenės gebėjimą įveikti kilusį pavojų sveikatai, susirgus užtikrinti medicininių paslaugų prieinamumą (2009 m. rugsėjo 2 d., 2013 m. gegužės 16 d. nutarimai).

18.3. Nagrinėjamos konstitucinės justicijos bylos kontekste pažymėtina, kad valstybės priedermė rūpintis žmonių sveikata apima ir pareigą įtvirtinti tokį teisinį reguliavimą, pagal kurį užtikrinama, kad įgyvendinant šią valstybės funkciją, *inter alia* teikiant medicininės paslaugas, asmens patirta žala, *inter alia* moralinė žala, bus atlyginta. Konstitucija neįpareigoja įstatymų leidėjo nustatyti konkrečią teikiant medicininės paslaugas asmens patirtos žalos, *inter alia* moralinės žalos, atlyginimo tvarką. Įstatymų leidėjas, siekdamas, be kita ko, užtikrinti, kad teikiant medicininės paslaugas asmeniui padaryta žala būtų atlyginta veiksmingai ir laiku, ir nustatydamas patirtos žalos, *inter alia* moralinės žalos, atlyginimo tvarką, turi plačią diskreciją reguliuoti *inter alia* tokios žalos atlyginimo procedūras, įstatymu nustatyti, ar asmeniui padaryta žala, *inter alia* moralinė žala, yra atlyginama neteismine, ar teismine tvarka. Tačiau tai darydamas įstatymų leidėjas privalo paisyti Konstitucijos normų ir principų, *inter alia* iš konstitucinio žalos atlyginimo principo kylančių imperatyvų.

19. Pareiškėjas ginčija Žalos sveikatai atlyginimo įstatymo 13 straipsnio (2019 m. gruodžio 17 d. redakcija) tiek, kiek nurodyta, atitiktį *inter alia* Konstitucijos 29 straipsniui.

Konstitucinis Teismas ne kartą yra konstatavęs, kad Konstitucijos 29 straipsnyje įtvirtinto asmenų lygybės principo turi būti laikomasi ir leidžiant įstatymus, ir juos taikant; konstitucinis asmenų lygybės prieš įstatymą principas reiškia žmogaus teisę būti traktuojamam vienodai su kitais, įpareigoja vienodus faktus vertinti vienodai ir draudžia iš esmės tokius pat faktus savavališkai vertinti skirtingai; konstitucinis asmenų lygiateisiškumo principas būtų pažeistas, jeigu tam tikri asmenys ar jų grupės būtų traktuojami skirtingai, nors tarp jų nėra tokio pobūdžio ir tokios apimties skirtumų, kad nevienodas traktavimas būtų objektyviai pateisinamas; diferencijuotas teisinis reguliavimas, taikomas tam tikroms vienodais požymiais pasižyminčioms asmenų grupėms, jeigu juo siekiama pozityvių, visuomeniškai reikšmingų tikslų arba jeigu tam tikrų ribojimų ar sąlygų nustatymas yra susijęs su reguliuojamų visuomeninių santykių ypatumais, savaime nelaikytinas diskriminaciniu; vertinant, ar pagrįstai yra nustatytas skirtingas reguliavimas, būtina atsižvelgti į konkrečias teises aplinkybes; pirmiausia turi būti įvertinti asmenų ir objektų, kuriems taikomas skirtingas teisinis reguliavimas, teisinės padėties skirtumai.

IV

Pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymo 13 straipsnio (2019 m. gruodžio 17 d. redakcija) atitikties Konstitucijai vertinimas

20. Kaip minėta, šioje konstitucinės justicijos byloje tiriama Žalos sveikatai atlyginimo įstatymo 13 straipsnio (2019 m. gruodžio 17 d. redakcija) tiek, kiek pagal jį, pasak pareiškėjo, ne visi asmenys, dėl paciento mirties patyrę neturtinę žalą, turi teisę į tokios žalos atlyginimą šio įstatymo nustatyta tvarka, atitiktis Konstitucijos 29 straipsniui, 30 straipsnio 2 daliai, konstituciniams teisingumo, teisinės valstybės principams.

21. Minėta, kad pagal ginčijamą Žalos sveikatai atlyginimo įstatymo 13 straipsnyje (2019 m. gruodžio 17 d. redakcija) įtvirtintą teisinį reguliavimą teisę į dėl paciento mirties patirtos neturtinės žalos atlyginimą šio įstatymo nustatyta tvarka turi tik šie asmenys:

- asmenys, kurie buvo mirusio paciento išlaikomi ar turėjo teisę į išlaikymą, ar tokią teisę įgijo po gimimo;
- darbingi mirusio paciento tėvai (įtėviai) arba pilnamečiai vaikai (įvaikiai), kuriuos su pacientu siejo ypač artimas ir glaudus ryšys.

22. Pareiškėjo nuomone, Žalos sveikatai atlyginimo įstatymo 13 straipsnyje (2019 m. gruodžio 17 d. redakcija) įtvirtinus baigtinį asmenų, turinčių teisę gauti paciento sveikatai padarytos žalos atlyginimą, sąrašą, šio įstatymo nuostatomis įtvirtinta dualistinė paciento sveikatai padarytos žalos atlyginimo sistema, pagal kurią pacientas ir kiti minėtame straipsnyje nurodyti asmenys (mirusio paciento nepilnamečiai vaikai (įvaikiai), sutuoktinis, nedarbingi tėvai (įtėviai), kiti nedarbingi išlaikytiniai, mirusio paciento vaikas, gimęs po jo mirties, su pacientu susiję ypač artimu ir glaudžiu ryšiu mirusio paciento darbingi tėvai (įtėviai) ir pilnamečiai vaikai (įvaikiai)) gali kreiptis dėl žalos atlyginimo pagal šį įstatymą, o Žalos sveikatai atlyginimo įstatymo 13 straipsnyje (2019 m. gruodžio 17 d. redakcija) nenurodyti asmenys – pagal bendrąsias civilinės atsakomybės sąlygas.

Taigi, pareiškėjo vertinimu, ginčijamu teisiniu reguliavimu yra nustatyta, kad tik Žalos sveikatai atlyginimo įstatymo 13 straipsnyje (2019 m. gruodžio 17 d. redakcija) nurodytiems asmenims žala atlyginama šiame įstatyme nustatyta tvarka. Pareiškėjo manymu, pagal Konstituciją neturtinė žala, atsiradusi dėl paciento sveikatai padarytos žalos, tokia pačia tvarka turėtų būti atlyginama ir kitiems dėl paciento mirties neturtinę žalą patyrusiems asmenims, nenurodytiems Žalos sveikatai atlyginimo įstatymo 13 straipsnyje (2019 m. gruodžio 17 d. redakcija).

23. Sprendžiant dėl Žalos sveikatai atlyginimo įstatymo 13 straipsnio (2019 m. gruodžio 17 d. redakcija) tiek, kiek nurodyta, atitikties Konstitucijos 30 straipsnio 2 daliai, konstituciniams teisingumo, teisinės valstybės principams, pažymėtina, kad, kaip minėta:

- būtinumas atlyginti asmeniui padarytą materialinę ir moralinę žalą yra konstitucinis principas;

– iš Konstitucijos neišplaukia, kad įstatymais galima nustatyti kokias nors išimtis, pagal kurias asmeniui padaryta materialinė ir (arba) moralinė žala neatlyginama;

– Konstitucijos 30 straipsnio 2 dalyje yra įtvirtinta įstatymų leidėjo pareiga išleisti įstatymą ar įstatymus, nustatančius žalos atlyginimą asmeniui už jam padarytą materialinę ir moralinę žalą, ir nustatyti pakankamas teisės gauti padarytos žalos atlyginimą įgyvendinimo priemonės;

– bendrieji konstituciniai žalos atlyginimo nukentėjusiam asmeniui pagrindai kyla *inter alia* iš konstitucinių teisingumo, teisinės valstybės principų; įstatymais turi būti sudarytos visos reikiamos teisinės prielaidos padarytą žalą atlyginti teisingai;

– įstatymų leidėjas, vykdydamas pareigą priimti įstatymą ar įstatymus, nustatančius žalos atlyginimą asmeniui dėl jam padarytos žalos, naudodamasis jam suteikta diskrecija gali pasirinkti ir įstatyme arba įstatymuose įtvirtinti įvairius padarytos žalos atlyginimo būdus;

– įstatymų leidėjas, siekdamas, be kita ko, užtikrinti, kad teikiant medicininės paslaugas asmeniui padaryta žala būtų atlyginta veiksmingai ir laiku, ir nustatydamas patirtos žalos, *inter alia* moralinės žalos, atlyginimo tvarką, turi plačią diskreciją reguliuoti *inter alia* tokios žalos atlyginimo procedūras, įstatymu nustatyti, ar asmeniui padaryta žala, *inter alia* moralinė žala, yra atlyginama neteismine, ar teismine tvarka; tai darydamas įstatymų leidėjas privalo paisyti Konstitucijos normų ir principų, *inter alia* iš konstitucinio žalos atlyginimo principo kylančių imperatyvų.

24. Minėta, kad ginčijamo teisinio reguliavimo *travaux préparatoires* yra nurodyta, kad šio teisinio reguliavimo tikslas – sudaryti vienodas ir aiškias sąlygas visiems neturtinę žalą dėl paciento mirties patyrusiems asmenims gauti neturtinės žalos atlyginimą.

25. Minėta ir tai, kad pagal ginčijamą tiek, kiek nurodyta, Žalos sveikatai atlyginimo įstatymo 13 straipsnyje (2019 m. gruodžio 17 d. redakcija) įtvirtintą ir su juo susijusį šiame įstatyme nustatytą teisinį reguliavimą:

– Žalos sveikatai atlyginimo įstatyme nustatytas specialus žalos, padarytos paciento sveikatai, atlyginimo teisinis reguliavimas, *inter alia* tai, kad sprendžiant klausimą dėl neturtinės žalos, atsiradusios dėl paciento sveikatai padarytos žalos, atlyginimo, asmens sveikatos priežiūros įstaigos ir žalą padariusio sveikatos priežiūros specialisto kaltė nėra vertinama, taip pat tai, kad žala atlyginama iš Vyriausybės įgaliotos institucijos administruojamos sąskaitos, kurioje kaupiamos asmens sveikatos priežiūros įstaigų įmokos žalai atlyginti, lėšų;

– Žalos sveikatai atlyginimo įstatymo 13 straipsnyje (2019 m. gruodžio 17 d. redakcija) nustačius, kad tik šiame straipsnyje nurodyti asmenys turi teisę į dėl paciento mirties patirtos neturtinės žalos atlyginimą, kiti dėl paciento mirties neturtinę žalą patyrę asmenys, *inter alia* tie asmenys, kuriuos su mirusiu pacientu siejo ypač artimas ir glaudus ryšys, tačiau jie nebuvo mirusio paciento išlaikomi ar neturėjo teisės į išlaikymą, ar tokios teisės neįgijo po gimimo ir nebuvo mirusio

paciento darbingi tėvai (įtėviai) ir pilnamečiai vaikai (įvaikiai), neturi teisės į neturtinės žalos atlyginimą šio įstatymo nustatyta specialiąja tvarka.

Vadinasi, pagal ginčijamą Žalos sveikatai atlyginimo įstatymo 13 straipsnį (2019 m. gruodžio 17 d. redakcija), ne visi asmenys, dėl paciento mirties patyrę neturtinę žalą, turi teisę į tokios žalos atlyginimą šio įstatymo nustatyta tvarka, nepaisant to, kad ginčijamo teisinio reguliavimo *travaux préparatoires* buvo nurodytas šio teisinio reguliavimo tikslas – sudaryti vienodas ir aiškias sąlygas visiems neturtinę žalą dėl paciento mirties patyrusiems asmenims gauti neturtinės žalos atlyginimą.

26. Konstatuotina, kad įstatymų leidėjas, nustatydamas specialų žalos, padarytos paciento sveikatai, atlyginimo teisinį reguliavimą, t. y. įgyvendindamas turimą diskreciją reguliuoti teikiant medicininės paslaugas asmens patirtos žalos, *inter alia* moralinės žalos, atlyginimo procedūras, ginčijamu Žalos sveikatai atlyginimo įstatymo 13 straipsniu (2019 m. gruodžio 17 d. redakcija), pagal kurį ne visi asmenys, dėl paciento mirties patyrę neturtinę žalą, turi teisę į tokios žalos atlyginimą šio įstatymo nustatyta tvarka, nepaisė iš konstitucinio žalos atlyginimo principo kylančių imperatyvų, *inter alia* draudimo įstatymais nustatyti kokias nors išimtis, pagal kurias asmeniui padaryta moralinė žala neatlyginama, nepaisė iš konstitucinių teisingumo, teisinės valstybės principų kylančio reikalavimo įstatymais sudaryti visas reikiamas teises prielaidas padarytą žalą ją patyrusiems asmenims atlyginti teisingai.

27. Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, darytina išvada, kad Žalos sveikatai atlyginimo įstatymo 13 straipsnis (2019 m. gruodžio 17 d. redakcija) tiek, kiek pagal jį ne visi asmenys, dėl paciento mirties patyrę neturtinę žalą, turi teisę į tokios žalos atlyginimą šio įstatymo nustatyta tvarka, prieštarauja Konstitucijos 30 straipsnio 2 daliai, konstituciniams teisingumo, teisinės valstybės principams.

28. Tai konstatavęs, Konstitucinis Teismas toliau netirs, ar Žalos sveikatai atlyginimo įstatymo 13 straipsnis (2019 m. gruodžio 17 d. redakcija) tiek, kiek pagal jį ne visi asmenys, dėl paciento mirties patyrę neturtinę žalą, turi teisę į tokios žalos atlyginimą šio įstatymo nustatyta tvarka, neprieštarauja Konstitucijos 29 straipsniui.

Vadovaudamasis Lietuvos Respublikos Konstitucijos 102, 105 straipsniais, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 1, 53, 53¹, 54, 55, 56 straipsniais, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas

nutaria:

Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymo 13 straipsnis (2019 m. gruodžio 17 d. redakcija; TAR, 2019-12-30, Nr. 21552) tiek, kiek pagal jį ne visi asmenys, dėl paciento mirties patyrę neturtinę žalą, turi teisę į tokios žalos atlyginimą šio įstatymo

nustatyta tvarka, prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 30 straipsnio 2 daliai, konstituciniams teisingumo, teisinės valstybės principams.

Šis Konstitucinio Teismo nutarimas yra galutinis ir neskundžiamas.

Konstitucinio Teismo teisėjai

Tomas Davulis

Gintaras Goda

Aurelijus Gutauskas

Giedrė Lastauskienė

Vytautas Mizaras

Algis Norkūnas

Daiva Petrylaitė

Janina Stripeikienė

Stasys Šedbaras